

Osoittavan eleen ja sanallisen identifioinnin muodostamat multimodaaliset konstruktiot S2-oppijoilla

- Katriina Rantala, Oulun yliopisto

Kirjoittajan yhteystiedot: Katriina Rantala, katriina.rantala@oulu.fi

Tässä tutkimuksessa tarkastelen S2-oppijoiden osoittavan eleen ja sanallisen ostamisen kohteen identifioinnin yhdistelmiä kauppaharjoituksissa ja arvioin niiden asemaa multimodaalisena konstruktiona. Osoittava ele yhdistyy tyypillisesti joko demonstratiivipronomiiniin tai identifioivaan substantiiviin. Demonstratiivipronominien yhteydessä osoittavaa elettä käytetään jokaisessa tapauksessa aineistossani, ja tällöin eleen voikin nähdä välttämättömänä osana konstruktiota. Substantiiviin yhdistyviä osoituksia on kuitenkin määrällisesti enemmän, jolloin sanasemanttisella tasolla ele ei ole välttämätön. Aineistoni näyttää, että sillä on pragmaattisia merkityksiä, jotka voivat olla erityisen keskeisiä kielenoppimistilanteissa. Syke-eleitä muistuttavat osoittavat eleet vahvistavat vaikutelmaa eleen ja sanallisen identifioinnin kognitiivisesta yhteydestä. Osoittava ele on aineistossa myös ensisijainen korjauksen keino. Osoitusten käyttö kaikenlaisten sanallisten identifiointien yhteydessä sekä toistuvuus viittaavat yhdistelmän vakiintuneisuuteen. Osoittavan eleen voi nähdä osana identifiointikonstruktiota. Osassa tapauksista se on välttämätön ja osassa vapaaehtoinen: välttämättömyyteen vaikuttavat kielellinen aines puheessa sekä vuorovaikutustilanne.

Avainsanat: multimodaalinen konstruktio, osoittava ele, S2, vuorovaikutuslingvistiikka

1 JOHDANTO

Tässä artikkelissa tarkastelen osoittavan eleen ja puheen yhdistelmiä, joilla S2-oppijat identifioivat kohteen oppimateriaalista kauppaharjoituksessa.¹ Arvioin, millä tavalla yhdistelmät vastaavat multimodaalisen konstruktion kriteerejä (Ziem, 2017). *Multimodaalinen konstruktio* on vakiintunut muotojen ja merkitysten yhteenliittymä, jossa on mukana sanallinen ja kehollinen elementti. Tutkimuksen lähtökohtana on vuorovaikutuksen luontainen multimodaalisuus (Ziem, 2017, s. 1).

Osoittava ele on keskeinen resurssi vastaanottajan huomion suuntaamisessa ja laajasti tutkittu

eri tieteenaloilla (Kita, 2003). Tyypillisesti sitä käytetään yhtäaikaisesti puheen kanssa (esim. Ziem, 2017). Esimerkiksi Mondada (2012) esittää osoittavan eleen ja sanallisen ilmaisun muodostavan multimodaalisen kokonaisuuden (*multimodal gestalt*). Tavoitteeni on tuoda lisätietoa osoittavasta eleestä monipuolisena resurssina toisen kielen kontekstissa, jossa eleiden asema merkityksen välittäjänä usein korostuu (ks. Gullberg, 2006; Lilja & Piirainen-Marsh, 2019; Paananen, 2015). Vuorovaikutuksen luontaisesta multimodaalisuudesta huolimatta kielioppi on perinteisesti kuvannut ainoastaan sanallisia ilmaisuja, mutta viime vuosina eleiden ja muun kehollisen toiminnan

1 Kiitän nimettäviä arvioijia, Jan-Ola Östmania, Oulun yliopiston SIIN-tutkijaverkostoa ja kaikkia muita käsikirjoitustani eri vaiheissa kommentoineita. Kiitän myös Suomen Kulttuurirahastoa ja Suomen Akatemiaa tutkimuksen rahoittamisesta. Tutkimus on tehty osana Suomen Akatemian Kielellinen ja ei-kielellinen vuorovaikutus monikulttuurisessa arjessa -hanketta.

osuutta on alettu käsitellä myös kieliopin kuvauksessa (ks. esim. Keevallik, 2018; Zima, 2017; Zima & Bergs, 2017). Kehollisen toiminnan asemasta osana kielioppia ei kuitenkaan olla yksimielisiä: kehollisen toiminnan voidaan nähdä täyttävän rakenteessa olevia aukkoja, mutta sitä ei välttämättä nähdä itsessään kielioppiin kuuluvana (ks. Couper-Kuhlen, 2018). Tavoitteeni on lähestyä tätä kysymystä tarkastelemalla eleiden asemaa osana identifiointia.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia yhdistelmiä S2-oppijoiden sanallinen identifiointi ja osoittava ele muodostavat?
2. Millä tavoin ne vastaavat multimodaalisen konstruktion määritelmää?

Artikkelin rakenne on seuraava: Luvussa 2 esittelen aineiston ja luvussa 3 tutkimuksen lähtökohdat. Luku 4 on analyysiluku, jonka aloitan esittelemällä aineiston identifiointikonstruktiot yleisellä tasolla. Tämän jälkeen esittelen alaluvuissa esimerkit kustakin yhdistelmästä ja luvussa 5 kokoan tutkimustulokset yhteen.

2 AINEISTONA OPPIJAN VUOROVAIKUTUS

Käytän videoaineistoa, joka on kuvattu suomi toisena kielenä (S2) -oppijoilta alkeisoppituntien yhteydessä. Kaikilla videoilla oppijat tekevät saman kauppaharjoituksen: oppija esittää käyvänsä kaupassa, ja toinen toimii myyjänä. Videoilla on mukana myös ne kuvannut väitöskirjatutkija Eeva Nikkola. Käytän hänestä analyysiluvuissa nimitystä tutkija. Harjoituksen alussa hän ohjeistaa tehtävän ja antaa kullekin oppijalle oman ”kaupan” eli paperin, jolla on kuvia eri tuotteista ja niiden hinnat (ks. Rantala, 2018, s. 6). Paperilla olevat kuvat esittävät siis ostamisen kohteita harjoituksessa. Oppimateriaalina toimivat kuvat ovat aineistossani keskeinen resurssi. Kuviin on luontevaa viitata osoittamalla, joten materiaali vaikuttaa olennaisesti siihen, miten identifiointi toteutetaan aineistossani. Tutkin identifiointeja, joilla oppijat **ilmoittavat ostamisen kohteen** eli ostamisen pyyntöjä. Olen

rajannut tutkimuskohteen vain näihin identifiointeihin, jotta konteksti olisi mahdollisimman yhdenmukainen.

Aineistoni koostuu 11 videosta, joiden pituus vaihtelee noin 5–20 minuutin välillä. Yhteensä aineistoa on noin kaksi tuntia. Kullakin videolla kaksi tai kolme oppijaa tekee edellä kuvatun kauppaharjoituksen. Oppijoita on yhteensä 25. Osa videoista on kuvattu kotoutumiskoulutuksen ja osa peruskouluun valmistavan luokan yhteydessä, kun oppijat olivat opiskelleet suomea noin puoli vuotta. Oppijoiden kielitaidossa on kuitenkin eroa. Osallistujat ovat aikuisia ja teini-ikäisiä. He asuivat aineiston kuvaamisen aikaan Pohjois-Suomessa. He ovat kotoisin Afrikasta, ja monet puhuvat samaa kieltä, jota he puhuvat välillä myös videoilla (analyysissä kieli x). Anonyymiteetin suojaamiseksi en kerro yksityiskohtaisia tietoja heidän taustastaan.²

Tutkittavat tilanteet järjestettiin aineiston keruuta varten, mutta ne ovat lisäksi opetustilanteita, joissa tutkija toimii opettajamaisessa roolissa. Oppituntimaisuus näkyy osassa aineistoa esimerkiksi kolmiosaisena opetussyklinä (ks. Mehan, 1985, s. 121): Tutkija antaa ohjeet, joissa hän kehottaa oppijaa toimimaan harjoituksen vaatimalla tavalla eli esittämään pyynnön, oppija esittää pyynnön, ja tutkija hyväksyy sen. Oppijat orientoituvat opetustilanteeseen asettumalla kauppatilanteen rooleihin ja suuntautuvat tutkijaan opettajana, jolta he voivat pyytää apua tai vahvistusta suoritukselleen. Osassa tapauksista oppijat suuntaavatkin vuoronsa enemmän tutkijalle kuin toiselle oppijalle. Harjoituksen tavoitteena on harjoitella aitoa asiointitilannetta varten, minkä lisäksi se tarjoaa mahdollisuuksia esimerkiksi sanaston harjoitteluun.

3 LÄHTÖKOHDAT

3.1 Sanat ja eleet identifioinnin välineinä

Tutkimuksen kohteena on yhdistelmä, jossa referenti identifioidaan sanallisesti ja osoittavalla eleellä. Sanallinen identifiointi on syntaktisella tasolla substantiivilauseke (NP), jonka edussana aineistossani voi olla substantiivi tai pronomini

² Nimet on muutettu. Tutkimustiedotteet on käännetty oppijoiden äidinkielelle, ja osallistujat ovat allekirjoittaneet tutkimusluvan.

(ks. VISK § 442). Aineistoni NP voi esiintyä itsenäisenä tai osana lausetta. Käytän myös termiä nimeäminen, kun referenttiin viitataan substantiivilla. Tutkimieni yhdistelmien toinen osa, osoittaminen, on *deiktinen ele* (McNeill, 2005, s. 39–40) eli ele, jolla viitataan johonkin suuntaan. Prototyypinen osoittava ele on vuorovaikutuksellinen kehon liike, jossa kehon osa suuntaa linjan tiettyä paikkaa tai objektia kohti (Kita, 2003, s. 1). Osoittavan eleen merkitykseen kuuluu siis se, että on olemassa kielenulkoinen kohde, johon tyypillisesti puheessakin viitataan. Sillä on ohjaava funktio suunnata vastaanottajan huomio tähän kohteeseen. (Goodwin, 2000; Kita, 2003.)

Tarkoitan tässä artikkelissa identifioinnilla vuorovaikutustoimintoa, jolla nostetaan läsnä oleva referentti huomion kohteeksi (ks. Mondada, 2014). Identifiointi voidaan tuottaa puheella, keholla tai molemmilla keinoilla kuten tutkittavissa yhdistelmissä. Läsnä olevan kohteen identifioinnissa osoittava ele tai muu kehollinen viittaaminen on tyypillistä (Eriksson, 2009). Läsnä olevan kohteen identifiointi on keskeinen vuorovaikutustoiminto: sen voi nähdä olevan kielen ydintä. Osoittavan eleen ja puheen yhdistelmä avaa oven sanojen merkitykseen kieltä opettelevalle lapselle (Butterworth, 2003) sekä auttaa, kun kielelliset resurssit ovat muuten rajalliset, esimerkiksi afaatikoilla (Goodwin, 2000) tai kielenoppijoilla (Gullberg, 1998). Yhdistelmän käyttö ei kuitenkaan rajoitu epäsymmetrisiin tilanteisiin, vaan sitä käytetään kaikenlaisessa vuorovaikutuksessa (Kita, 2003).

Ostamisen kohteen identifiointi on harjoituksen keskeinen osa (ks. luku 4.1.) Myös autenttisisa asiointitilanteissa ostamisen kohteen identifiointiin kuuluu usein kehollista toimintaa. Tilanteesta riippuen toiminta voi olla osoittava ele (kuten leipomo- ja juustokaupoissa, ks. Harjunpää, Mondada & Svinhufvud, 2018) tai tuotteen asettaminen kassalle (kuten R-kioskilla, Sorjonen, Raevaara & Lappalainen, 2009, s. 107–109). Tutkimukseni oppituntitilanteessa osoittava ele on toistuva resurssi. Kielenoppimistilanne on konteksti, jossa osoittava ele voi olla erityisen merkityksellinen ja sen käyttö monipuolista: eletä käytetään sekä prototyypisesti että spesifimmillä tavoilla.

Tutkimukseeni liittyy kysymys siitä, ovatko osoittavat eleet sekä niiden ja puheen yhdistelmät konstruktioita eli kuuluvatko ne kielijärjes-

telmään. Eleiden kirjo on laaja, joten erilaisten eleiden on nähty asettuvan eri kohtaan kielellisyyden jatkumolle (McNeill, 2012, s. 4–5). Selvimmin kielellisinä on eletutkimuksessa nähty eleet, joilla on kielellisen elementin tavoin vakiintunut merkitys ja muoto, kuten esimerkiksi angloamerikkalainen peukalolla ja etusormella muodostettu ok-merkki (McNeill, 2012, s. 7). Tällaiset eleet täyttävät myös konstruktion kriteerit, mutta tutkimuskohteestani poiketen ovat monomodaalisia, eli niiden merkitys välittyy jo itsessään eleen kautta, ilman puhetta (ks. Ziem, 2017, s. 5). Osoittavien eleiden asemasta osana kieltä tai ei-kielellisenä spontaanina elehtimisenä ei ole kuitenkaan yksimielisyyttä (Gullberg, 2004, s. 246; katsaus osoituksista, Halkosaari, 2013). Osoittavan eleen asemaa osana kieltä tukevat muun muassa seuraavat seikat: osoittaminen on vain ihmislajille ominainen vuorovaikutuksen keino (Povinelli, Bering & Giambone, 2003), se voidaan tuottaa eri tavoilla, ja sillä on muotoon liittyviä standardeja, joissa on kulttuurista vaihtelua (McNeill, 2012, s. 10). Toisaalta osoittavat eleet voidaan nähdä spontaaneina, ja niitä käytetään usein samanaikaisesti puheen kanssa, mitä eletutkimuksessa on yleensä pidetty ei-kielellisen eleen ominaisuutena (ks. McNeill, 1992, s. 37; Gullberg, 2004, s. 246). Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuoda lisätietoa tästä puheen ja eleen yhteistyöstä lähestymällä yhdistelmiä konstruktion käsitteen kautta.

3.2 Multimodaalinen konstruktio ja vuorovaikutuslingvistiikka

Tarkastelen identifiointiin käytettäviä *konstruktioita*, muodon ja merkityksen/funktion vakiintuneita yhdistelmiä (Goldberg, 2006, s. 5; suomeksi esim. Kotilainen, 2007; Leino ym., 2001; Niemi, 2015; S2-kontekstista esim. Ivaska, 2015; ks. myös Lesonen, 2020). Tutkimukseni edustaa näkemystä, jonka mukaan kieli koostuu konstruktioista, jotka ovat kielellisen ilmaisun abstrakteja malleja: konkreettista ilmaisua kutsutaan toteutumaksi. Konstruktio on yleistys toteutumista ja resurssi, jota käytämme muodostaessamme kielellisiä ilmaisuja. (Fried & Östman, 2004, s. 18; Östman, 2021.) Konstruktioit muodostavat verkoston, joka kattaa kaikki kielen tasot (Fried & Östman, 2004, s. 18–20). Näin ollen konstruktioita ovat sekä

skemaattiset rakenteet, joita voidaan täydentää eri tavoin (esim. transitiivilause $s + p + o$), että spesifit rakenteet, kuten yksittäiset lekseemit ja kieliopilliset tunnukset (ks. Kotilainen, 2007, s. 17).

Kielellisillä kokonaisuuksilla on usein oma merkityksensä, jota ei voida (ainakaan täysin) päätellä niiden osista (Fried & Östman, 2004, s. 12). Toisaalta kielellinen malli voi tallentua kielenkäyttäjien kognitioon konstruktiona myös, jos se toistuu kielenkäytössä tarpeeksi usein, vaikka sen merkitys olisikin sinänsä osiensa summa (Goldberg, 2006, s. 5). Lähtökohtana on käyttö pohjainen näkemys kielestä: kielelliset ilmaisut muotoutuvat aidoissa kielenkäyttötilanteissa, minkä takia kieltä tulisi tarkastella autenttisista aineistoista (Fried & Östman, 2004, s. 13; Fried & Östman, 2005, s. 1755). Vakiintuneisuus on konstruktion määrittelyssä oleellinen käsite, mutta vakiintuneisuus ei ole yksiselitteisesti mitattavissa vaan enemmänkin jatkumo (Hilpert & Diessel 2017, s. 57; ks. myös Kotilainen, 2007; Schoonjans, 2017).

On havaittavissa, että tietynlaiset keholliset toiminnot liittyvät usein tiettyihin kielellisiin ilmauksiin (Cienki, 2015, s. 505; Ziem, 2017, s. 1). Esimerkiksi pään pudistus yhdistyy yleensä negaatiota ilmaisevaan lausumaan (Andrén, 2014) tai käsillä tehty pyörivä liike pyörivää liikettä ilmaisevaan lausumaan (Zima, 2017). Multimodaalisen konstruktion olemassaoloa eli kehollisen toiminnan kuulumista kielioppiin ei kuitenkaan yleisesti ole pidetty itsestään selvänä. Lähtökohtaisesti sekä konstruktion määrittelmä muodon ja merkityksen yhdistelmänä että käyttö pohjaisuus tukevat kehollisen toiminnan mukaan ottamista kieliopin kuvaukseen (ks. Ziem, 2017, s. 4). Aitoja vuorovaikutustilanteita tarkasteltaessa huomataan, että kehollinen toiminta on jatkuvasti mukana ja osallistuu merkityksen muodostamiseen, minkä takia sen pois jättäminen olisi mielivaltaista (Langacker, 2008, s. 251), etenkin jos pyrkimyksenä on kokonaisvaltainen kuvaus kielestä (Fried & Östman, 2004, s. 23–24; Hilpert, 2019, s. 2).

Ziem (2017, s. 5–7) esittää kriteerejä, joiden avulla yhdistelmä voidaan määritellä multimodaaliseksi konstruktioksi:

1. Multimodaalinen konstruktio on yhdistelmä, joka koostuu sanallisesta ja kehollisesta

elementistä. Nämä elementit muodostavat yhdessä kokonaisuuden, joka on vakiintunut puhujayhteisössä ja jolla on vakiintunut merkitys tai funktio. Ziemin (2017, s. 5) mukaan multimodaalisen konstruktion kriteerinä on ensisijaisesti ei-kompositionaalisuus, mutta hän esittää myös täysin läpinäkyvien yksiköiden voivan vakiintua konstruktioksi.

2. Multimodaalinen konstruktio voi olla joko *luonnostaan multimodaalinen (inherently multimodal)* tai *vakiintunut sanallisen ja kehollisen elementin yhdistelmä*. Luonnostaan multimodaalinen konstruktio tarkoittaa yhdistelmää, jota olisi mahdoton tulkita, jos ele poistettaisiin. Tällainen konstruktio voisi olla esimerkiksi tilallis-deiktisen sanallisen ilmauksen sisältävä lausuma (kuten englannin *here* ja *there*) ja siihen yhdistyvä deiktinen ele. (Ziem, 2017, s. 5.) Vakiintunut sanallisen ja kehollisen elementin yhdistelmä taas on yhdistelmä, jossa ele ei merkityksen ymmärtämisen kannalta ole välttämätön mutta toistuu tarpeeksi usein puhujayhteisössä. Tämän yhdistelmän asema multimodaalisena konstruktiona vaatii todisteita tilastollisesti merkittävästä frekvenssistä tai kognitiivisesta motivaatiosta, joka voidaan todistaa empiirisesti. (Ziem, 2017, s. 6.) Tiettyä frekvenssirajaa ei kuitenkaan voida määritellä (Schoonjans, 2017).

3. Multimodaaliset konstruktiot ovat erotettavissa konstruktioista, jotka vain toteutuvat jossakin tilanteessa multimodaalisena eivätkä ole vakiintuneita. Lisäksi multimodaaliset konstruktiot ovat erotettavissa sanallisista ilmaisuista, joita samanaikaiset eleet ”vain” täsmentävät. Multimodaaliset konstruktiot ja sanallisten konstruktioiden multimodaaliset toteutumukset muodostavat kuitenkin jatkumon, joten rajanveto ei ole yksiselitteinen. (Ziem, 2017, s. 6–7.)

4. Multimodaalisten konstruktioiden on oltava muiden kielen konstruktioiden tavoin osa kielijärjestelmää eli konstruktioiden verkostoa, joka muodostaa kielen ymmärtämisen kannalta relevantin tiedon (Ziem, 2017, s. 7).

Ziemin (2017, s. 8) mukaan keskeinen kysymys on empiirisen näytön puute siitä, että luonnostaan multimodaalisia konstruktioita on olemassa. Juuri osoittavan eleen ja deiktisen sanallisen ilmaisun yhdistelmä on kuitenkin vahva ehdokas sellaiseksi (Langacker, 2008; Ziem, 2017). Zima (2018) ja Schoonjans (2017) nojaavat vahvemmin konstruktion vakiintuneisuuden asteittaisuuteen ja määritelmään konstruktiosta prototyypinä (ks. myös Östman, 2021), jolla voi olla pakollisia tai vapaaehtoisia ominaisuuksia. Vertaan aineistoani Ziemin kriteereihin, mutta en näe ei-kompositionaalisuutta konstruktion välttämättömänä ehtona vaan määrittelen konstruktion enemmänkin Ziman (2018) tapaan vakiintuneisuuden pohjalta; yhdistelmän redusoimattomuus voi kuitenkin vahvistaa sen asemaa konstruktiona.

Tutkimukseni on kvalitatiivinen, enkä laske tilastollista merkitsevyyttä. Aineisto on videoitu aidoista vuorovaikutustilanteista, ja hyödynän vuorovaikutusentutkimuksen välineistöä (litterointikonventiot, Jefferson, 2004; Mondada, 2001). Tutkimukseni yhdistelee näin konstruktiokielioppiin (esim. Goldberg 2006) pohjautuvaa konstruktiokäsitystä sekä vuorovaikutuslingvivistä lähestymistapaa, joka suuntautuu kielen tutkimukseen tarkastelemalla kielen rakenteita ja käyttöä vuorovaikutuksessa (Couper-Kuhlen & Selting 2001). Lähestyn vuorovaikutustoimintaa etenkin sen kautta, miten tutkittavaa yhdistelmää käytetään ja miten vastaanottajat suuntautuvat siihen: voidaanko esimerkiksi havaita osoittavan eleen vaikuttavan identifioinnin onnistumiseen. Taustana on Ziemin (2017) kriteerien mukainen kysymys siitä, kuinka olennainen osoittava ele on merkityksen ymmärtämisen kannalta. Vaikka vuorovaikutusentutkimus korostaa vahvemmin kielellisten aineiden sekventiaalista asemaa ilmaisujen tulkinnessa, myös konstruktiokielioppi ottaa vuorovaikutustilanteen huomioon, ja lähestymistavat ovat yhteensopivia (keskustelunanalyysin ja konstruktiokieliopin yhdistämisestä esim. Fried & Östman, 2005, s. 1754–1757; Niemi, 2015, s. 7–11.)

Keskustelunanalyttisistä käsitteistä tutkimuksessani nousee erityisesti korjaus. Korjauksilla tarkoitetaan keinostoa, jolla käsitellään puheen tuottamisessa, kuulemisessa tai ymmärtämisessä ilmeneviä ongelmia (Schegloff, Jefferson & Sacks 1977). Yksi korjauksen tyyppi on sana-

haku, jossa puhujalla on vaikeuksia löytää sopivaa ilmausta. Sanahaku voidaan ilmaista sanallisesti (ks. Kurhila, 2006, s. 98), mutta usein se tulee näkyviin muilla keinoilla puheessa (mm. epäröintiänteet, tauot, kesken jääneet sanat, Schegloff ym., 1977, S. 367; Goodwin & Goodwin, 1986, s. 55) Ja kehollisesti (esim. katseen suuntaaminen, mieltävä ilme, *thinking face*, Goodwin & Goodwin, 1986, s. 56–57). Sananhakuja on kaikenlaisessa vuorovaikutuksessa, mutta niitä on usein sitä enemmän, mitä vähemmän yhteisiä kielellisiä resursseja osallistujilla on (Kurhila, 2006, s. 91). Ne voivat olla toisen kielen puhujalle kielenoppimisen mahdollistava (ja sen näkyväksi tekevä) tilanne (Brouwer, 2003, s. 542).

4 ANALYYSI

4.1 Yleiskatsaus aineiston osoittavan eleen ja sanallisen identifioinnin muodostamiin yhdistelmiin

Tutkimani identifioinnit ovat aineistossa osana vuoroa, jolla oppija ilmoittaa ostamisen kohteen eli joka voidaan tulkita harjoituksessa ostamisen pyynnöksi. Tyypillinen identifioinnin lausekonteksti on väitelause, joka sekä tuo jollakin tavalla esiin pyyntötoiminnon että identifioi ostamisen kohteen oppimateriaalista. Väitelausemuotoinen pyyntö on muun muassa esimerkin 1 lausuma *minä ostaa tämä*, jossa ostamisen kohde (NP) on objektina. Aineistossa on väitelauseiden lisäksi kuusi kysymyslauseita ja yksi imperatiivi sekä 22 itsenäistä NP:tä (ks. pyyntöjen sanallisesta muodosta tarkemmin Rantala, 2018, s. 98–102). Osoittavaa elettä käytetään yhteensä 57 identifioinnissa 90:stä. Sillä, millaiseen lausekonstruktion identifiointikonstruktio yhdistyy, ei ole aineistossani havaittavaa vaikutusta osoittamisen yleisyyteen, vaan elettä käytetään varsin tasaisesti kaikkien lausemuotojen kanssa.

Identifiointi on keskeisin osa ostamisen pyyntöä: identifiointi välittää tiedon ostamisen kohteesta, ja usein NP toimii pyyntönä myös yksinään. Skemaattisella tasolla identifiointikonstruktio on muotoa NP + osoittava ele. Konstruktion verbaalinen aines NP voi toteutua usealla tavalla, joista osan yhteydessä osoittava ele on pakollinen ja osassa vapaaehtoinen. NP voi olla joko demonstratiivi, demonstratiivi ja

substantiivi tai substantiivi. Semanttisesti substansiivi nimeää entiteetin (VISK § 551), kun taas demonstratiivipronomini liittää indeksisesti puheen kielenulkoiseen kontekstiinsa, jolloin se vaatii puhetilanteessa havaittavan kohteen tullakseen ymmärretyksi (TTP, *indeksi*; VISK § 1413). Tutkimuksessani *funktio* on keskeisessä osassa: tarkastelen NP:itä, joita käytetään nostamaan

huomion kohteeksi kielenulkoinen tarkoite ympäristöstä, yleensä ensimmäistä kertaa. Vaikka NP on skemaattinen, sen käyttötarkoitus on siis tarkkarajainen. NP:n viitattaessa läsnä olevaan kohteeseen, siihen yhdistyy usein kehollista toimintaa. Esitän aineistoni sanallisen identifioinnin tyytit sekä niiden yhteydessä käytetyt osoittavat eleet lukumäärineen taulukossa 1.

TAULUKKO 1

Sanallisen identifioinnin tyytit³

NP esimerkki aineistosta	kpl	Osoittava ele mukana
Demonstratiivipronomini <i>tämä</i>	4	kaikissa
Demonstratiivi + substantiivi <i>tämä aurinkovoide</i>	7	kaikissa
Substantiivi (ongelmattomat) <i>omena</i>	54	21
Laajentunut identifiointi (substantiivi) <i>mum</i> (sanahaku)	25	kaikissa
Yht.	90	57

3 Lukumäärien laskeminen aineistosta ei ole täysin yksiselitteistä, joten luvut ovat suuntaa antavia. Korjausjaksot voivat sisältää toistoa: olen laskenut korjausjaksot vain yhdeksi tapaukseksi. Olen laskenut osoittamisen mukaan, jos sitä on käytetty jossakin vaiheessa jaksoa.

Taulukosta 1 voidaan nähdä, että aineistossani demonstratiivin sisältävät konstruktiot ovat huomattavasti harvinaisempia kuin pelkän substantiivin sisältämät NP:t. Demonstratiivia käytetään yhteensä 11 identifioinnissa (joista seitsemässä substantiivin tarkenteena), kun taas pelkän substantiivin sisältämiä identifiointeja on yhteensä 79. Olen laskenut substantiiveiksi nimettyyn luokkaan tapaukset, joissa ei ole näkyvissä mitään vuorovaikutuksellista ongelmaa, vaan harjoitus etenee katkotta pyynnön jälkeen. Laajentuneiden identifiointien kategoriaan taas olen laskenut tilanteet, joihin liittyy kielellinen ongelma, usein korjausjakso. Korjauksen aloittaja voi olla puhuja itse tai vastaanottaja. Ongelmattomien substantiivien kategoriassa osoittava ele on mukana osassa tapauksista (21/54), mutta muissa

kategorioissa aineistossani käytetään aina osoittavaa elettä.

Vuorovaikutustilanne vaikuttaa konstruktion toteutumiseen, kuten aineistossani identifiointi esimerkiksi toisinaan lomittuu korjausjaksoon. Vastaanottaja otetaan jatkuvasti huomioon vuorojen muotoilussa, kuten vuorovaikutuksessa yleensäkin. Tämä voi korostua kielenoppimistilanteessa, kun osallistujien välillä on kielellistä epäsymmetriaa. Esimerkiksi identifiointi ei aina tule ”valmiiksi” yhdessä vuorossa, vaan sitä voidaan korjata ja vahvistaa myöhemmissä vuoroissa. Vastaanottajan reaktiot vaikuttavat vahvistuksen tarpeeseen. Keskustelunanalyysin mukaan vuoron merkitys näkyy lopulta vastaanottajan reaktiossa (Deppermann & Haugh, 2022). Identifioinnin pitää tulla tarpeel-

lisessa määrin hyväksytyksi. Aineistossani tämä ei aina tarkoita sitä, että identifiointia seuraisi eksplisiittinen responsi, vaan esimerkiksi osoittava ele ja vastaanottajan katseen suuntaaminen nähdään usein riittävinä perusteina jatkaa. Näen siis, että substantiivi + osoittava ele ja taulukon laajentunut identifiointi ovat saman (skemaattisen) konstruktion erilaisia toteutumia. Ensin mainitussa konstruktiio toteutuu yhdessä vuorossa, mutta toisessa siihen lomittuu korjaus, jolloin toteutuminen pitkittyy. Olen tässä eritellyt tyypit, koska tilanne vaikuttaa osoittavan eleen yleisyyteen ja välttämättömyyteen kyseisessä konstruktiiossa.

4.2 Demonstratiivipronomini ja osoittava ele

Demonstratiivipronomineilla viitataan puhe-tilanteessa havaittaviin tai aiemmin mainittuihin kohteisiin (VISK § 720). Ne vaativat

kontekstuaalisen tulkinnan tullakseen ymmärretyksi, ja myös tarkenteena NP:ssä käytettynä demonstratiivi ohjaa tarkoitteen tunnistamista (VISK § 1413). Demonstratiiviin oleellisesti liittyvä kontekstualisoinnin vaatimus tekee siitä vahvan ehdokkaan multimodaalisen konstruktion osaksi erityisesti deiktisessä käytössä (ks. Langacker 2008: 250). Demonstratiivipronomineilla ja osoittavalla eleellä ajatellaankin olevan vahva yhteys, mutta demonstratiivin käytössä on vaihtelua esimerkiksi sen mukaan, onko eleen viittauskohde tilanteessa tarkka vai suurpiirteinen (Bangerter, 2004; Cooperrider, 2016). Aineistossani käytetään demonstratiivipronomineja *tämä~tää~tämmä*, *tuo* sekä monikkoa *nämä*. Osoittava ele on mukana kaikissa identifioinneissa, joissa on demonstratiivipronomini. Esimerkissä 1 Dina esittää pyynnön, jossa hän identifioi ostamisen kohteen osoittavalla eleellä ja demonstratiivipronominilla.

(1)

Ostaja Dina ja myyjä Daniela istuvat vierekkäin pöydän ääressä. Tutkija on Dinan vieressä.

```

01 TUT      +mm-↑m,+
           din      +.....+osoittaa->
           dan      -->%katsoo paperia->
02          ^ (1.1)
           din      ^katse ylös eteenpäin->
->03 DIN    mistä %sinä hal- (-) (.) minä ha%^lua
                                           -->^katse paperiin->
           dan      -->%katse Dinaan-----%katse paperiin->>
04          (1.0)
05 DIN      ☒tämä.
           ☒nyrpistää nenää->
06          ^ (0.5)
           din      -->^katse ylös->
07 TUT      mm-m.☒
           din      -->☒
08 DIN      ^°(-[-])° ((kielellä x))
           -->^katse paperiin->
09 DAN      [(-)--] leipä.
10 DIN      le- ^minä halua(n) (.) le+i^pä.+
                                           -->+, , , , , +
           -->^katse ylös-----^katse tutkijaan->>
11 TUT      mm-m hyvä.

```

Katkelman alussa Dina ojentaa käden osoittamiseen (r. 1). Hän koskee kuvaa sormellaan ja nostaa katseen ylös eteenpäin. Hän jäädyttää eleen tähän asentoon ja aloittaa pyyntölausuman (r. 3), jota hän muuttaa hieman itsekorjauksena (*mistä sinä hal- minä halua*). Dina pitää pienen tauon, jolloin hän kääntää katseensa taas kuvaan ja identifioi ostamisen kohteen demonstratiivipronominilla *tämä* (r. 5). Vastaanottaja Daniela suuntaa katseensa Dinaan vuoron aikana (r. 3), minkä jälkeen hän suuntaa katseensa jälleen paperiin yhtäaikaaisesti Dinan kanssa, juuri ennen demonstratiivia. Lausueessaan demonstratiivin Dina nyrpistää nenäänsä, mikä viittaa mahdollisesti tyytymättömyyteen omaa sanallista ilmaisuun kohtaan (muistuttaa mieltävää ilmettä, Goodwin & Goodwin, 1986). Tauko ennen demonstratiivipronominia, lausuman aikainen ilme ja sen jälkeinen omankielinen vuoro viittavat sanahakuun, joka alkaa jo ennen demonstratiivia: oppija käyttää ilmaisua, johon ei ole täysin tyytyväinen, ja korvaa sen myöhemmin nimeävällä substantiivilla. Tutkija vastaa pyyntöön minimipalautteella *mm-m* (r. 7). Dina aloittaa neuvottelun referentin suomenkielisestä nimityksestä omalla kielellään. Tällä vuorolla (r. 8) Hän mahdollisesti nimeää referentin, mutta x-kielinen, ympäröivää puhetta hiljaisemmin lausuttu vuoro on suunnattu vain toiselle oppijalle. Daniela aloittaa vuoronsa päällekkäispuhunnassa ja tuottaa pian haetun sanan *leipä*. Tämän jälkeen Dina esittää pyynnön uudestaan nimeämällä kohteen substantiivilla (*minä halua(n) leipä*, r. 10). Vuoron aikana hän nostaa katseensa kuvasta ensin eteen ja valitsee tutkijan vastaanottajaksi suuntaamalla katseensa tähän (r. 10). Vasta tämän referentin nimeävän pyynnön jälkeen Dina vetää osoittavan eleen pois. Tutkija ilmaisee hyväksyntää adjektiivilla *hyvä* (r. 11).

Tässä esimerkissä ostamisen kohteeseen viitataan osoittavan eleen ja demonstratiivipronominin yhdistelmällä. Kohdetta ei heti nimetä substantiivilla, joten osoittava ele on välttämätön ilmaisemaan demonstratiivipronominin viitatuskohde. Vaikka demonstratiivin ja osoittavan eleen yhdistelmää ei hyväksytä katkelmassa vielä valmiiksi pyynnöksi, tilanteessa on piirteitä, jotka antavat olettaa, että yhdistelmä silti välittää ostamisen kohteen merkityksen: Danielan katseen suuntaaminen kohti Dinaa pyynnön aikana ja

takaisin paperiin juuri ennen identifiointia (r. 3), tutkijan minimaalinen mutta hyväksyvä vuoro, jolla hän mahdollisesti kehottaa jatkamaan (r. 7), sekä Danielan nopea nimeäminen jo päällekkäispuhunnassa alkavassa vuorossa Dinan x-kielisen vuoron jälkeen (r. 9). Sanahaun alkuvaiheessa Dina katsoo pois päin vastaanottajista, mikä on tyyppillinen keino pitää vuoro itsellään sanahaun aikana (Goodwin & Goodwin 1986); tämänkään takia eksplisiittisen responssin puuttuminen tässä vaiheessa ei vaikuta epäodotuksenmukaiselta. Myös osoittava eleen jäädyttäminen viittaa aineistossani usein sanahakuun. Aiemmassakin tutkimuksessa on havaittu, että eleen jäädyttämisellä puhuja voi ilmaista vuoron tai toiminnon olevan vielä kesken (Sikveland & Ogen, 2012). Daniela osallistuukin sanahakuun vasta kutsuttuna.

Pitkä osoittava ele on aineistossani kielenoppimistilanteelle erityinen piirre, josta huomaa oppijoiden suuntautumisen kohteiden nimeämiseen ja kielenoppimiseen: autenttisessa asiointitilanteessa demonstratiivipronominin ja osoittavan eleen yhdistelmä toimisi jo valmiina pyyntönä. Aineistossani kuitenkin ostamisen kohde nimetään aina jossakin vaiheessa harjoitusta substantiivilla (sanahauista myös luvussa 4.4). Aineistossani onkin hieman yleisempää, että demonstratiivipronomini esiintyy substantiivin tarkenteena, kuten esimerkissä 2.

(2)

Ostaja Isac istuu lähes selin kameraan pöydän päässä, ja myyjä Ida sivuttain kameraan päin. Paperi on pöydällä.

```

01 isa    siirtää paperia lähemmäs itseään->
        ida    -->katsoo paperia->>
->02 ISA  ^+minäki halua ostaa+
        ->+liikuttaa vähän paperia+
        ^katse paperiin->
03 ISA    +^tämä (.) aurinkovoide.
        +osoittaa->
        ->^katse tutkijaan->
04 TUT    mm-↑m.+
        isa    ->+
05        ^+(3.0)                                +(1.5)
        isa    ->^katse paperiin->>
        +siirtää paperia idaa kohti+
06 TUT    mitä muuta.

```

Isac esittää pyynnön *minäki halua ostaa tämä aurinkovoide* (r. 2–3). Ostamisen kohde nimitään, ja demonstratiivipronomini toimii substantiivin tarkenteena. Isac osoittaa kuvaa koko NP:n lausumisen ajan ja katsoo tutkijaan. Vuoro on suunnattu tutkijalle, jolta Isac pyytää luultavasti vahvistusta sille, onko hänen toimintansa tehtävänannon mukaista. Samanaikaisesti vuoro hyväksytään harjoituksessa pyyntönä, eikä sitä esimerkiksi enää toisteta. Tutkija osoittaakin hyväksyntää minimipalautteella (r. 4), jonka aikana Isac kääntää katseensa takaisin paperiin. Pitkähkön tauon jälkeen tutkija kysyy *mitä muuta*, jolla hän kehottaa Isacia jatkamaan. Myyjä Ida ei esitä responsia pyyntöön, vaan katsoo paperia koko katkelman ajan.

Nämä esimerkit muistuttavat Mondadan (2012) kuvamaa multimodaalista kokonaisuutta (*multimodal gestalt*, ranskan *ici "täällä, tässä"* ja osoittava ele), jolla puhuja voi esitellä uuden referentin tai kiinnittää vastaanottajan huomion tiettyyn kohteeseen. Aineistoni esimerkeissä 1 ja 2 oppijat käyttävät deiktistä kielellistä ilmaisua (demonstratiivipronomini *tämä*) sekä osoittamista samanaikaisesti pyynnössään. Esimerkissä 1 Dinan pyynnön *minä halua tämä* tulkitseminen olisi mahdotonta ilman kehollista pyynnön kohteen ilmaisemista (ainakin ennen hänen x-kielellistä vuoroaan). Tämän tyyppisiä demonstratiivipronominin sisältämiä vuoroja käytetään myös

autenttisissa asiointitilanteissa, esimerkiksi kioskilla *mä otan tän*-tyyppinen pyyntö yhdistyy luontevasti tuotteen asettamiseen kassalle (Sorjonen ym., 2009). Esimerkissä 2 referenttiin viitataan myös substantiivilla, mutta demonstratiivipronomini *tämä* kutsuu vastaanottajan seuraamaan puhujan kehollista toimintaa (Eriksson, 2009) ja implikoi, että kohde on läsnä.

Demonstratiivipronominin ja osoittavan eleen muodostama yhdistelmä vaikuttaa sekä aineistoni että aiemman tutkimuksen perusteella luonnostaan multimodaaliselta konstruktiolta (ks. Ziem, 2017, s. 5). Aineistoni pyynnöissä demonstratiivipronominien kanssa käytetään aina osoittavaa elettä. Jos demonstratiivipronomini esiintyy itsenäisenä, se vaatii seurakseen kehollista toimintaa tullakseen ymmärretyksi. Jos se esiintyy tarkenteena, se implikoi silti kehollista viittaamista puheenaiheena olevaan kohteeseen.

4.3 Substantiivi ja osoittava ele

Vaikka osoittavan eleen yhdistyminen demonstratiivipronominiin vaikuttaa varsin selvästi vakiintuneelta, aineistossani on lukumääräisesti enemmän tapauksia, joissa osoittava ele yhdistyy pelkkään substantiiviin. Tämä voi olla osittain oppijankieleen tai harjoitustyyppiin liittyvä piirre: nimeäminen on harjoituksessa keskeistä, minkä lisäksi pelkkä substantiivi on yksinkertai-

sempi kuin esimerkiksi demonstratiivi + substantiivi. Natiivitkin käyttävät kuitenkin runsaasti myös muunlaisia NP:itä kuin demonstratiiveja osoittavan eleen yhteydessä: sanallisella muodolla on havaittu olevan yhteyttä esimerkiksi siihen, kuinka tarkasti kohde voidaan identifioida eleellä (Bangerter, 2004). Käsittelen ensin ongelmattoman tilanteen identifiointeja, joissa ei ole näkyvissä aukkoa sanastossa tai muuta vuorovaikutuksen sujumista hankaloittavaa seikkaa.

Näissä tilanteissa osoittaminen on lingvistisesti näennäisesti redundanti, mutta koska tällaiset yhdistelmät ovat yleisiä aineistossa, eleellä on nähdäkseni merkitystä vuorovaikutustilanteeseen liittyvillä tasoilla. Osoittamista käytetään aineistossani ilman demonstratiivipronominia 46 identifioinnissa, joista 21 on tässä käsittelemiäni ongelmattomia tilanteita. Esimerkissä 3 Aline identifioi ostamisen kohteen substantiivilla ja yhtäaikaisella osoittavalla eleellä.

(3)
Ostaja Aline ja myyjä Amanda istuvat vierekkäin pöydän ääressä. Kauppapaperi on Amandan edessä.

```

01 ALI ^mitä kuuluu,
      ^katse Amandaan->
02 AMA ((niiskautus)) %hyvää ^kuuluu.
      %katse Alineen->
      ali ->^katse paperiin->>
->03 ALI joo. niin. minä haluan %+ostaa (.) □o:mena, □+
      +kumartuu paperia kohti+
      □.....□osoittaa->
      ama ->%katse paperiin->>
04 (0.4)
05 ALI □mm. kuinka paljon (.) tämä kaikki.□
      ->□tekee ympyrän sormella kuvan yläpuolella,,□
06 AMA *°o↑menat° ää omena ää,:
      *koskee paperia vasemmalla kädellä, kohottaa hieman
      oikealla->
07 ALI °se maksaa.°
08 AMA *se (.) omena se maksaa,*
      ->*liikuttaa oikeaa kättä kuvan päällä, napauttaa*

```

Aline esittää sanallisen pyynnön *minä haluan ostaa omena* (r. 3). Lausuman aikana hän kumartuu kohti paperia ja osoittaa kuvaa lausuessaan NP:n *omena*. Alinen kumartuessa lähemmäs paperia myös Amanda kääntää katseensa paperiin hieman ennen Alinen osoittavaa elettä. Osoittaminen tuotetaan siis, kun molempien osallistujien huomio on jo suuntautunut samaan kohteeseen, joten vastaanottajan on helppo havaita osoittamisen kohde. Osoittava ele tuotetaan kahdella lyhyellä kosketuksella kuvaan, minkä jälkeen Aline jatkaa kysymällä omenoiden hintaa ja tekee sormella ympyrän kuvan kohdalle (r. 5). Myyjä Amanda toistaa sanan *omenat* muuta puhetta

hiljaisemmalla äänellä, minkä jälkeen hän asettuu jälleen myyjän rooliin toistamalla ostamisen kohteen nimityksen kuuluvammalla äänellä (r. 6). Samalla hän suuntautuu entistä selvemmin kohti paperia koskemalla siihen vasemmalla kädellään ja nostamalla paperia hieman ylemmäs. Lausumassa on epäröintiänteitä ja tasainen sävelkulku, joka viittaa lausuman jäävän kesken (ks. Schegloff ym. 1977). Aline esittääkin mallin sopivaksi fraasiksi (*se maksaa*, r. 7). Molempien oppijoiden suuntautuminen kohti paperia ja Alinen osoittavat eleet varmistavat, että yhteisymmärrys ostetavasta kohteesta on jo saavutettu. Aline tulkitseekin Amandan epäröintiänteiden viittaavan

seuraavan ilmaisun, hinnan kertomisen, hakuun. Tämän jälkeen Amanda aloittaakin hinnan kertomisen (r. 8).

Esimerkin 3 identifiointi muistuttaa demonstraatiivipronominin sisältämiä identifiointeja, mutta NP:nä toimii vain substantiivi (r. 3). Mitään lingvististä ongelmaa ennen osoittavaa elettä ei ole tilanteessa havaittavissa. Kun objekti nimitään, deiktistä elettä ei semanttisen merkityksen ymmärtämiseksi yleensä tarvitse, eikä se siis voi olla Ziemin (2017) määritelmän mukaan luonnostaan multimodaalinen konstruktio. Osoittava ele ei ole siis konstruktion välttämätön osa, mutta sillä on merkitystä pragmaattisella tasolla: se ilmaisee kohteen olevan läsnä ja sujuvoittaa vuorovaikutusta.

Osoittamisella saattaa olla myös aidosti sanasemanttista merkitystä välittävä funktio, mikä korostuu sanallisten resurssien ollessa rajalliset. Osoittava ele vahvistaa yhteisen ymmärryksen: tässä esimerkissä ostaja voi jatkaa hinnan kysymiseen ilman vastaanottajan erityistä vahvistavaa responsia, koska hän voi vastaanottajan huomion suuntautumisesta olettaa tämän

ymmärtäneen pyytämisen kohteen. Osoittava ele voi siis kuulua vastaanottajan huomioivaan muotoiluun (*recipient design*, TTP), jolla voidaan helpottaa ilmaisun vastaanottoa sekä varmistaa yhteisen ymmärryksen muodostuminen. Tällainen käyttö voi olla yleisempää kielellisten resurssien ollessa epäsymmetriset (ks. Gullberg, 2006), mutta osoittavaa elettä käytetään runsaasti myös symmetrisissä tilanteissa. Esimerkiksi autenttisisä natiivien välisissä asiointitilanteissa tuotteisiin voidaan viitata osoittamalla ja NP:llä sekä demonstraatiivin kanssa että ilman (ks. Harjunpää ym., 2018, S. 281, 286).

Aineistossani käytetään myös osoittavia eleitä, joilla kohdetta ei kosketeta, vaan kättä liikuteetaan ilmassa. Koska kuvat ovat varsin lähekkäin paperilla, tällainen ilmassa tapahtuva deiktinen liike ei edellisten esimerkkien kaltaisesti suuntaa vastaanottajan huomiota tiettyyn kuvaan. Ne muistuttavat puhetta säästäviä rytmisiä sykeleitä (McNeill, 2005, s. 40–41) tai ovat muuten minimaalisempia verrattuna prototyyppiseen osoittamiseen, mutta niillä on kuitenkin selvästi osoittavan eleen muoto ja deiktinen liike.

(4)

Ostaja Karin ja myyjä Krista istuvat vierekkäin pöydän ääressä. Karinilla on kädessään kynä, jolla hän tekee osoitukset. Paperi on Kristan kädessä.

```
01 KAR    +^%mä haluaa (0.6) +tä+mä ommena (1.1) ja:
           +.....+osoittaa+,,->
           ^katse paperiin->>
           kri    %katse paperiin->
02        (2.2)
03 KAR    ja vie(lä) +ka+naliha
           ->.....+osoittaa+,,->
->04      (0.8) kala+li+ha,
           ->....+osoittava ele ilmassa+,,->
05        (0.6)
06 KAR    mm
07        (0.7)
           kar    ->.....->
08        % (0.4)
           kar    ->.....->
           kri    %katse Kariniin->
09 KAR    +montako maksaa %tämä.+
           ->+osoittava ele ilmassa+,,,+
           kri    ->-----%katse paperiin->
```

Esimerkissä 4 Karin esittää pyynnön *mä haluaa tämä ommena ja vielä kanaliha* (r. 1–3) ja osoittaa molempien ostamisen kohteiden kuvia lausueksaan nimityksen. Rivillä 4 hän tekee itsekorjauksen ja toistaa identifioinnin muodossa *kalaliha*. Tämän lausuman aikana hän tekee syke-elettä muistuttavan osoittavan eleen ilmassa. Hän on jo osoittanut kuvaa aiemmin, joten osoittavaa elettä ei enää tarvita samalla tavalla vastaanottajan huomion kohdistamiseen. Myyjä Krista katsoo paperia pyyntöjen ajan. Tämän jälkeen Karin siirtyy kysymään hintaa, jolloin hän tekee myös osoittavan eleen ilmassa paperin yläpuolella (r. 9).

Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että osoittavassa eleessä koko käsivarren liikettä käytetään viestinnällisessä tarkoituksessa, ja sen merkitys voi olla puhetta olennaisempi (Enfield, Kita & de Ruiter, 2007). Sen sijaan pienempää, hienovaraisempaa liikettä voidaan käyttää, kun referentti on mahdollisesti epäselvä vastaanottajalle, mutta eleen merkitys on riippuvaisempi sanallisesta ilmaisusta (Enfield ym., 2007). Tällainen ”pieni osoittaminen” voidaan tuottaa myös automaattisesti: Bangerter ja Chevalley (2007) ovat havainneet, että pientä osoittamista käytetään yhtä paljon riippumatta siitä, näkeekö vastaanottaja eleen vai ei. Se voi toimia puheen tuottamisen apuna, esimerkiksi sanan mieleen

palauttamisessa (Krauss, 1998, s. 2–3). Myös omassa aineistossani tällainen pieni osoittaminen voi olla automaattisesti tuotettua, koska se on syke-elimäistä eikä suuntaa vastaanottajan huomiota tiettyyn kuvaan samoin kuin kuvaan koskeminen. Tällaisten mahdollisesti automaattisten osoittavien eleiden mukana olo kuitenkin vahvistaa vaikutelmaa, että osoittava ele ja sanallinen ilmaisu kuuluvat kognitiivisesti samaan kokonaisuuteen, minkä Ziem (2017, s. 6) mainitsee yhdeksi multimodaalisen konstruktion ehdoksi.

4.4 Laajentunut identifiointi ja osoittava ele

Tässä luvussa käsittelen identifiointeja, joihin liittyy korjausjakso (ilman demonstratiivipronominia) ja identifiointi käsittää näin useamman kuin yksittäisen vuoron. Näissä tilanteissa osoittava ele on usein erityisen keskeinen merkityksen välittäjä, ja sitä käytetäänkin kaikissa tapauksissa. Aineistossa on harvinaista, että NP puuttuu kokonaan: yleensä näissä tilanteissa lausuma jää kesken, ja osallistujat suuntautuvat toivotun NP:n tuottamiseen. Selvästi puuttuva NP on vain yhdessä tapauksessa. Esimerkissä 5 osoittava ele yhdistyy pyyntöön, jossa NP:nä toimii ainoastaan sananalku ja syntyy sananhakusekvenssi.

(5)

Ostaja Dina ja myyjä Daniela istuvat vierekkäin pöydän ääressä. Paperi on Dinan edessä pöydällä.

```
01 TUT      ^%mitä muuta. mitä kauppias sanoo.
    din      >>^katsoo paperia->
    dan      >>%katsoo paperia->
02          kauppias [(myy)]
03 DIN      [mi ]nä +haluaa
            ((käsi ei näy))+.....->
04          (0.4)+
    din      ->...+osoittaa->
05 ?DAN     °mum°.
06 DIN      ^mum. (---+-) ((kielellä x))
            ->+napauttaa paperia sormella, osoittaa->
            ->^katse ylös, katse paperiin->
07          ^ (2.1)+(1.5)
    din      ->^katse ylös
            ->-----+, , ,koskee kädellä kasvoihin->
08 DAN      muumi. muu[-]
```

09	DIN	[[^] +mu+umi]%(⁻)	% mummi.
		->+ottaa käden pois kasvoilta+	
		[^] katse tutkijaan->	
	dan		->%katse tutkijaan%katse eteenpäin->
10	TUT	mm-m.	
11		[^] (0.6)	
	din	-> [^] katse paperiin->	
12	TUT	mikä (.) myyjä mikä se on. muumi-	
13		[^] (0.4)	% [^] (1.8)
	din	-> [^] katse tutkijaan [^] katse paperiin->>	
	dan		->%katse paperiin->
14	DIN	+(muumia)+	
		+osoittaa kuvaa ilmassa rahalla+	
15	TUT	mm-m.	
16	DAN	((omalla kielellä))	
17		(0.5)	
18	TUT	joo (.)△muumimuki.△	
		△ele kädellä: kuin pitäisi mukia kädessä△	
19		(0.3)	
20	DIN	muumimuki.	
21	TUT	joo hyvä.	

Dina aloittaa pyynnön *minä haluaa* (r. 3), jonka aikana hän nostaa käden osoittaakseen. Mikrotauon jälkeen hän koskee kuvaan sormella ja pitää sormen paikallaan osoittavassa asennossa. Epäselvästi kuultu puhuja, mahdollisesti myyjä Daniela, ehdottaa sanan alkua *mum* hyvin pian osoittamisen alun jälkeen. Dina toistaa sanan ja lausuu jotain omalla kielellään. Hän koskee kuvaa sormellaan lausuman ajan, noin kaksi sekuntia. Sen jälkeen hän vetää käden pois ja koskee kasvoihinsa peittäen silmät kädellään. Ele viittaa miettimiseen, jonka ilmentäminen on yksi tyypillisiä sanahaun kehollisia keinoja (ks. Goodwin & Goodwin, 1986). Varsin pitkän tauon jälkeen Daniela toistaa haettua sanaa (*muumi. muu-*). Päällekkäispuhunnassa Danielan vuoron lopun kanssa Dina kääntyy katsomaan tutkijaan ja jatkaa vielä sanahakua itse toistamalla sanaa hieman eri muodossa (*muumi (-) mummi*, r. 9). Tutkijaan suunnattu katse osoittaa tutkijan vastaanottajaksi ja kutsuu häntä auttamaan sanahaussa. Daniela on katsonut paperia koko katkelman ajan, mutta tämän Dinan lausuman aikana vilkaisee tutkijaan, jonka jälkeen suuntaa myös katseensa eteenpäin kohti ikkunaa. Tutkija esittää minimipalautteen *mm-m*. Tämän jälkeen seuraa lyhyt tauko, jonka jälkeen tutkija kehottaa Danie-

laa vielä osallistumaan sanahakuun kysymyksellä ja tarjoamalla sanan alun (*myyjä mikä se on. muumi-*). Kysymys voi toimia huomion palauttamisena tehtävään, minkä lisäksi tutkija suhtautuu Danielaan mahdollisesti tietävänä osapuolena (esim. päällekkäispuhuntaan päättynyt vuoro r. 8 ja aiempi osaaminen harjoituksessa). Daniela kääntää katseensa uudestaan kohti paperia ja puhuu jotain kielellä x, minkä jälkeen tutkija tuottaa haetun sanan (*joo. muumimuki*) ja tekee samalla mukin kädessä pitämistä kuvaavan eleen. Tämän jälkeen ostaja Dina vielä toistaa sanan, jonka tutkija kuittaa hyväksyvästi (r. 21). Katkelmassa näkyy oppijoiden suuntautuminen oppimiseen: ostaja aloittaa sanahaun pyyntölausumalla, johon liittyy osoittava ele, ja viimeistään x-kielillä lausumalla (r. 6) hän kutsuu myyjän osallistumaan sanahakuun. Molemmat oppijat tapailvat haettua sanaa useita kertoja, ennen kuin tutkija kertoo sen.

Esimerkissä 5 osoittava ele on välttämätön merkityksen ymmärtämisen kannalta, vaikka lausumassa ei käytetäkään demonstratiivipronominia. Se välittää tiedon ostamisen kohteesta ja auttaa vastaanottajia osallistumaan sanahakuun. Tässä esimerkissä sanahaku tuotetaan myös kielellisin keinoin sanan alkua toistamalla, mutta

aineistossani on myös tilanteita, joissa osoittavaa elettä käytetään ilman sanallista ilmaisua viittaamaan ostamisen kohteeseen ja aloittamaan sanahaku. Tällöin varsinainen pyyntölausuma tuotetaan myöhemmin. Aineistoni sanahakujen osoituksen tapa on usein hieman erilainen ongelmattomien tilanteiden osoituksiin verrattuna: ele tuotetaan painokkaammin. Osoittava ele voidaan pitää paikallaan pitkään, usein siihen asti, että puuttuva sana on tuotettu (eleen jäädyttäminen, Sikveland & Ogden, 2012). Tällöin se ilmaisee toiminnon olevan kesken yhdessä muun multimodaalisen toiminnan kanssa (lausuman katkaise-

minen, Schegloff ym., 1977, pois päin suunnattu katse, mieltävä ilme, Goodwin & Goodwin, 1986). Kuvaa saatetaan myös napauttaa ongelmattomien tilanteiden osoitusta voimakkaammin tai useaan kertaan.

Esimerkissä 6 on muista katkelmista poikkeava tilanne siinä mielessä, että osoittava ele ei ole mukana ensimmäisessä identifioinnissa. Kun vastaanottaja ei löydä pyydettyä tuotetta, ostaja tekee osoittavan eleen ikään kuin korjauksena. Sanallinen identifiointi ei ole siis tilanteessa riittävä, jolloin osoittava ele nousee “merkityksellisesti poissaolevaksi”.

(6)

Oppijat istuvat vastapäätä toisiaan.

```
01 TUT      ^%ja sinä myyt. monica sinä      myyt.%
mar        ^katsoo rahaa, katsoo pois päin, katsoo kauppapaperia-->
mon        -->%pitää paperia kädessä, laittaa sen pöydälle%
           %katsoo paperia-->

02          (3.1)

03 MAR      halua jonku. paljonko maksaa (0.7) s-sateenvarjo.
04 MON      ai mi(t)ä
05          (0.5)+%(0.5)+-->
mar        +...+osoittaa, liikuttaa rahaa tarkemmin kuvan päälle+-->
mon        %siirtyy lähemmäs paperia->

06          ^%(0.4)+%^
mar        ->,,,,,+
mar        ^katse Monicaan, katse takaisin paperiin^
mon        ->%koskee paperiin, siirtää lähemmäs itseään%

07 MON      viisi viisi. (.) viisi ((jatkuu))
```

Marisa ilmaisee ostoaikeitaan ensin lausumalla *halua jonku*, jonka jälkeen hän identifioi ostamisen kohteen hintakysymyksellä *paljonko maksaa sateenvarjo* (r. 3). Monica tekee sanallisen korjausaloitteen kysymyssanalla (*ai mi(t)ä*, r. 4). Kauppapaperi on pöydällä oppijoiden välissä Monicaa päin, ja hän pitää kättään sen päällä. Sateenvarjon kuva on ylempänä paperilla lähempänä Marisaa. Monican korjausaloitteen jälkeen Marisa osoittaa kuvaa kädessään olevalla toisella paperilla (leikkirahalla). Osoittavan eleen aikana Monica suuntaa katseensa kuvaan ja alkaa suuntautua vahvemmin sitä kohti siirtymällä hieman eteenpäin ja siirtämällä paperia lähemmäs itseään. Osoitusta pois vetäessään Marisa kääntää

katseensa hetkeksi Monicaan, jonka jälkeen taas paperia kohti. Katkelmassa näkyy vastaanottajan suuntautumisen muutos osoittavan eleen jälkeen sekä osoituksen tehneen oppijan vastaanottajaan suunnattu katse, jolla hän voi havaita identifioinnin onnistuneen. Tämän jälkeen Monica aloittaa hinnan kertomisen.

Tutkimuskysymykseni kannalta on huomionarvoista, että aineistossani tällaisissa tapauksissa korjauksena toimii aina osoittava ele eikä sanallista identifiointia toisteta. Elettä käsitellään ikään kuin puuttuvana. Sanallisen korjauksen puuttuminen kertonee myös siitä, että ongelmaa käsitellään ymmärtämisen eikä kuulemisen ongelmalla, mikä voi liittyä S2-kontekstiin. Aineis-

tossa on tyypillistä, että korjausaloite tehdään muuta puhetta vaimeammalla äänellä ja toisinaan kielellä x. Nämä piirteet merkitsevät korjausjakson erilliseksi varsinaisesta kauppadialogista. Korjausaloitteeseen kuuluu tyypillisesti pitkätkö tauko ja vastaanottajan etsivä katse, jotka voivat jo toimia riittävinä korjausaloitteina ilman puhetta. Osoittavan eleen ensisijaisuus korjauksen keinona vahvistaa vaikutelmaa siitä, että se kuuluu keskeiseksi osaksi identifiointia. Vaikka ele onkin substantiivi-NP:n yhteydessä vapaaehtoinen, se otetaan usein nopeasti käyttöön, jos ilmenee jonkinlainen ongelma. Nämä korjaukset ovatkin aineistossani kaikki substantiivi-NP:n jälkeen: demonstratiivien

yhteydessä osoittava ele on aineistossa aina yhtäaikaisesti mukana.

5 PÄÄTÄNTÖ

Edellisessä luvussa olen käsitellyt erilaisia tilanteita, joissa osoittava ele ja puhe yhdistyvät S2-oppijoiden kauppaharjoituksissa ostamisen kohteen identifioinneissa, ja tarkastellut yhdistelmiä Ziemin (2017) multimodaalisen konstruktion kriteerien kautta. Taulukossa 2 esittelen aineistoni osoittavan eleen ja sanallisen identifioinnin yhdistelmät ja niiden mahdollisen statuksen multimodaalisena konstruktiona.

TAULUKKO 2

Sanallisen identifioinnin ja osoittavan eleen yhdistelmät aineistossa

Yhdistelmä	Osoittavan eleen asema yhdistelmässä	Status multimodaalisena konstruktiona (määritelmät Ziem, 2017)
Osoittava ele + demonstratiivipronomini	Osoittava ele välttämätön ilmaisun ymmärtämisen kannalta	Luonnostaan multimodaalinen konstruktio
Osoittava ele + demonstratiivipronomini + substantiivi	Demonstratiivi viittaa, että puheen kohteena kielenulkoinen tarkoite, jolloin osoittava ele odotuksenmukainen	Mahdollisesti luonnostaan multimodaalinen konstruktio
Osoittava ele + substantiivi (ongelmattomassa tilanteessa)	Osoittavalla eleellä pragmaattisia merkityksiä: auttaa vastaanottajaa löytämään kohteen, S2-kontekstissa voi myös kertoa, mikä kohde on	Ei luonnostaan multimodaalinen, mutta jonkinasteisesti vakiintunut, kontekstisidonnaisuus
Osoittava ele + laajentunut identifiointi (korjausjakso)	Osoittava ele usein keskeisen merkityksen välittämisen kannalta	Usein luonnostaan multimodaalinen
Substantiivi -> (vastaanottajan korjausaloite) -> osoittava ele korjauksena	Osoittava ele nousee keskeiseksi korjauksessa	Semanttisesti sanallinen identifiointi olisi riittävä, mutta ei pragmaattisesti -> luonnostaan multimodaalinen?

Kuten taulukosta 2 voidaan huomata, aineistossani demonstratiivipronominin sisältävät sanalliset identifioinnit yhdistyvät aina osoittavaan eleeseen. Pelkkä demonstratiivipronomini vaatii kontekstuaalisen tulkinnan tullakseen ymmärretyksi, ja aineistoni pyynnöissä demonstratiivipronominien käyttö on deiktistä. Nämä yhdistelmät täyttävät jo sen puolesta multimodaalisen konstruktion kriteerit. Jos demonstratiivipronomini toimii tarkenteena, se ilmaisee myös, että puheella on jokin kielenulkoisen tarkoite, joka on ymmärrettävissä kontekstista käsin, usein keholisen toiminnan kautta. Demonstratiivi ohjaa seuraamaan kehollista toimintaa, joka näin ollen on odotuksenmukainen osa ilmaisuja. (Eriksson, 2009.) Myös tämä on vahva ehdokas multimodaaliseksi konstruktioksi.

Aineistossani yleisin multimodaalinen identifiointikonstruktio on kuitenkin yhdistelmä, jossa kohteeseen viitataan substantiivilla. Näissä yhdistelmissä osoittava ele vaikuttaa jossakin määrin redundantilta sen kannalta, että sanallinen identifiointi olisi sanasemanttisella tasolla ymmärrettävissä ilman elettäkin eikä se näin ollen voi olla Ziemin (2017) luonnostaan multimodaalinen konstruktio. Osoittava ele kuitenkin sujuvoittaa vuorovaikutusta auttamalla vastaanottajaa sekä löytämään kielenulkoisen kohteen että erityisesti epäsymmetrisessä vuorovaikutustilanteessa voi myös välittää sanasemanttista merkitystä. Eleen käyttö voi siis olla osa vastaanottajan huomiota muotoilua (*recipient design*), jolla varmistetaan yhteisen ymmärryksen muodostuminen. Tällaista osoittavan eleen käyttöä on myös natiivien välisissä pyynnöissä (ks. Harjunpää ym., 2018, S. 286). Nämä yhdistelmät ovat selvästi frekventimpiä aineistossani kuin demonstratiivin sisältämät identifioinnit, mikä viittaa jonkinasteiseen vakiintuneisuuteen. Joissakin aineistoni tapauksissa osoittava ele muistuttaa syke-elettä, eli kättä liikutetaan deiktisesti ilmassa, mutta liike ei suuntaa huomiota tiettyyn kohteeseen. Tällaiset eleet ovat mahdollisesti automaattisesti tuotettuja, mikä vahvistaa vaikutelmaa siitä, että osoittava ele ja sanallinen identifiointi kuuluvat kognitiivisesti samaan kokonaisuuteen.

Aineistossa on kielenoppimiskontekstille tyypillisiä tilanteita, joihin liittyy jonkinlainen kielellinen ongelma (laajentuneet identifioinnit). Näissä tilanteissa syntyy korjausjakso, joka

päätyy halutun NP:n tuottamiseen tai jonka aikana muodostetaan yhteisymmärrys esitetystä NP:stä. Tällöin osoittava ele on usein erityisen keskeinen merkityksen välittämisen kannalta. Selkeänä esimerkkinä on pitkä osoittaminen sanahaun yhteydessä, jolloin usein osoittaminen, mieltävä ilme (Goodwin & Goodwin, 1986) sekä esimerkiksi lausuman katkaiseminen tai epäröintiänteet (Schegloff ym., 1977, S. 367) vahvistavat sanahaun olevan käynnissä. Osoittavan eleen käyttö avaa tilaisuuksia oppimiseen, ja oppijat käyttävätkin elettä monipuolisesti korjausjaksojen resurssina. Vaikka aineiston tilanne on spesifi, osoittavan eleen käyttö sanallisen ilmaisun täydentäjänä tai kompensoijana ei rajoitu kielenoppimiskontekstiin. Korjaukset ovat tyypillisiä kaikelle vuorovaikutukselle, ja osoittava ele näyttäytyy aineistoni perusteella ensisijaisena korjauksen resurssina identifioinneissa, kun osoittaminen on mahdollista. Osoittava ele toimii aineistossa korjauksena myös tilanteissa, joissa ensimmäinen identifiointi on vain sanallinen ja sitä seuraa vastaanottajan korjausaloite. Tällöin sanallista identifiointia käsitellään ikään kuin puutteellisena, mikä vahvistaa vaikutelmaa osoittavan eleen merkityksellisyydestä osana identifiointia.

Vaikka aineistossani noin kolmasosassa identifioinneista osoittavaa elettä ei ole, on kuitenkin huomattavaa, että lähes kaikki oppijat (21/25) osoittavat vähintään yhdessä esittämistään identifioinneista. Jos osoittamista ei ole, ilmaisun merkitystä ja referenttiä saatetaan pitää itseltään selvänä. Osoittavan eleen käyttäminen tai sen puuttuminen voi siis liittyä myös siihen, millaisena vuorovaikutustilanne ja vastaanottajan kielellinen kompetenssi hahmotetaan: onko ostamisen kohde helposti löydettävissä, onko harjoitus helppo vai vaikea, ja ovatko osallistujien kielelliset taidot symmetriset vai epäsymmetriset. Ele voi välittää sanasemanttista merkitystä tai varmistaa hienovaraisemmin yhteisen ymmärryksen saavuttamista.

Aineistoni viittaa siihen, että osoittavalla eleellä ja sanallisella identifioinnilla on varsin vahva yhteys, jolloin osoittavan eleen voi nähdä osana prototyypistä identifiointia eli *yhtenä identifiointikonstruktion resurssina*. Identifiointikonstruktio voi kuitenkin konkreettisesti kielenkäytössä toteutua eri tavoilla, eikä ele ole aina

välttämätön (ks. konstruktio prototyypinä, Östman, 2021). Palatakseni kysymykseen eleiden asemasta osana kieltä mielestäni voidaan nähdä, että osoittava ele on keskeinen osa identifiointia, jolloin sen mukaan ottaminen kielenkuvaukseen on konstruktionäkökulman mukaista: konstruktioiden verkostoon sisältyy *kaikki* tietomme kielestä (Hilpert, 2019, s. 2). Jos tämä lähtökohta hyväksytään, on hyväksyttävä, että puheen mukana käytettävät, toistuvat eleet ovat osa tätä verkostoa (Zima, 2017, s. 332).

Aineistoni tilanne on spesifi, joten tuloksia ei voida suoraan yleistää kaikkeen vuorovaikutukseen. Skemaattisella tasolla konstruktio, jolla nostetaan huomion kohteeksi kielenulkoisen kohde ympäristöstä, on kuitenkin universaali. Aineiston toteutumissa on useita S2-kontekstille tyypillisiä piirteitä, kuten keskimääräistä enemmän erilaisia korjauksia, pyrkimys nimetä

kohteet substantiivilla sekä natiivista poikkeavia kielellisiä muotoja. Tilanteissa käytetty oppimateriaali mahdollistaa aineistossani osoittavan eleen hyödyntämisen ja kannustaakin sen käyttöön. Toisaalta oppijat ovat jo valmiiksi suuntautuneita paperia kohti ja kuviin viittaaminen puheessa on odotuksenmukaista. Tämä voi toisaalta vähentääkin osoittamista verrattuna tilanteisiin, joissa nostetaan puheenaiheeksi täysin uusi kohde. Lisätutkimusta vaatisikin identifiointien tarkastelu erilaisissa konteksteissa, esimerkiksi autenttisissa asiointitilanteissa, arkikeskusteluissa sekä eri kielissä, jotta multimodaalisen konstruktion olemassaolo saisi vahvistusta. Aineisto tarjoaa näkökulman identifioinnin multimodaalisuuteen eräänlaisessa pedagogisessa ympäristössä, jossa osoittava ele on keskeinen merkityksen välittäjä, mikä korostuu erityisesti ongelmatilanteissa.

LÄHTEET

- Andrén, M. (2014). Multimodal constructions in children. Is the headshake part of language? *Gesture*, 14(2), 141–170.
- Bangerter, A. & Chevalley, E. (2007). Pointing and describing in referential communication: When are pointing gestures used to communicate? Teoksessa I. Van der Sluis, M. Theune, E. Reuter & E. Krahmer (toim.), *Mog 2007 workshop on multimodal output generation. CTIT proceedings of the workshop on multimodal output generation*, (s. 17–28). Universiteit Tweinte.
- Bangerter, A. (2004). Using pointing and describing to achieve joint focus of attention in dialogue. *Psychological Science* 15(6), 415–419.
- Brouwer, C. E. (2003). Word searches in NNS–NS interaction: Opportunities for language learning? *The Modern Language Journal*, 87, 534–545.
- Butterworth, G. (2003). Pointing is the royal road to language for babies. Teoksessa S. Kita (toim.), *Pointing: Where language, culture and cognition meet* (s. 9–33). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Cienki, A. (2015). Spoken language usage events. *Language and Cognition*, 7, 499–514.
- Cooperrider, K. (2016). The co-organization of demonstratives and pointing gestures. *Discourse Processes*, 53, 632–656.
- Couper-Kuhlen, E. (2018). Finding a place for body movement in grammar. *Research on Language and Social Interaction*, 51(1), 22–25.
- Couper-Kuhlen, E. & Selting, M. (2001). Introducing interactional linguistics. Teoksessa M. Selting & E. Couper-Kuhlen (toim.), *Studies in interactional linguistics*, (s. 1–22). John Benjamins.
- Deppermann, A. & Haugh, M. (2022). Action ascription in social interaction. Teoksessa A. Deppermann & M. Haugh (toim.), *Action ascription in interaction*, (s. 3–28). Cambridge University Press.
- Enfield, N. J., Kita, S. & De Ruiter, J. P. (2007). Primary and secondary pragmatic functions of pointing gestures. *Journal of Pragmatics*, 39, 1722–1741.
- Eriksson, M. (2009). Referring as interaction: On the interplay between linguistic and bodily practices. *Journal of Pragmatics*, 41, 240–262.
- Fried, M. & Östman, J.-O. (2004). Construction grammar. A thumbnail sketch. Teoksessa M. Fried & J.-O. Östman (toim.), *Construction*

- grammar in a cross-language perspective (s. 11–86). John Benjamins.
- Fried, M. & Östman, J.-O. (2005). Construction grammar and spoken language: The case of pragmatic particles. *Journal of Pragmatics*, 37, 1752–1778.
- Goldberg, A. E. (2006). *Constructions at work. The nature of generalization in language*. Oxford University Press.
- Goodwin, C. (2000). Pointing and the collaborative construction of meaning in aphasia. *Texas Linguistic Forum*, 43, 67–76.
- Goodwin, C. & Goodwin, M. H. (1986). Gesture and coparticipation in the activity of searching for a word. *Semiotica*, 62(1/2), 51–75.
- Gullberg, M. (1998). *Gesture as a communication strategy in second language discourse. A study of learners of French and Swedish*. Lund University Press.
- Gullberg, M. (2004). Review of pointing: Where language, culture and cognition meet, edited by Sotaro Kita. *Gesture*, 4(2), 235–248. <https://doi.org/10.1075/gest.4.2.08gul>
- Gullberg, M. (2006). Some reasons for studying gesture and second language acquisition (Homage à Adam Kendon). *International Review of Applied Linguistics in Language Learning*, 44(2), 103–124.
- Halkosaari, L.-M. (2013). *Osoitukset kielen ja eleiden rajapinnalla*. Pro gradu -tutkielma. Kielten laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Harjunpää, K., Mondada, L. & Svinhufvud, K. (2018). The coordinated entry into service encounters in food shops: Managing interactional space, availability, and service during openings. *Research on Language and Social Interaction*, 51(3), 271–291.
- Hilpert, M. (2019). *Construction grammar and its application to english*. (2nd edition). Edinburgh University Press.
- Hilpert, M. & Diessel, H. (2017). Entrenchment in construction grammar. Teoksessa H.-J. Schmidt (toim.), *Entrenchment and the psychology of language learning – how we reorganize and adapt linguistic knowledge* (s. 57–74). De Gruyter Mouton, American Psychological Association.
- Ivaska, I. (2015). *Edistyneen oppijansuomen konstruktiopiirteitä korpusvetoisesti: Avainrakennanalyysi*. Humanistinen tiedekunta. Turun yliopisto.
- Jefferson, G. (2004). Glossary of transcript symbols with an introduction. Teoksessa G. H. Lerner (toim.), *Conversation analysis: Studies from the first generation* (s. 13–31). John Benjamins.
- Keevallik, L. (2018). What does embodied action tell us about grammar? *Research on Language and Social Interaction*, 51(1), 1–21.
- Kita, S. (2003). Pointing: A foundational building block of human communication. Teoksessa S. Kita (toim.), *Pointing: Where language, culture and cognition meet* (s. 1–8). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Kotilainen, L. (2007). *Konstruktoiden dynamiikka*. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- Krauss, R. M. (1998). Why do we gesture when we speak? *Current Directions in Psychological Science*, 7, 54–59.
- Kurhila, S. (2006). *Second language interaction*. John Benjamins.
- Langacker, R. W. (2008). Metaphoric gesture and cognitive linguistics. Teoksessa A. Cienki & C. Müller (toim.), *Metaphor and gesture* (s. 249–251). John Benjamins.
- Leino, P., Herlin I., Honkanen, S., Kotilainen, L., Leino, J. & Vilkkumaa, M. (2001). *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi biblian verbikonstruktioissa*. SKS.
- Lesonen, S. (2020). *Valuing variability. Dynamic usage-based principles in the L2 development of four Finnish language learners*. University of Groningen/Jyväskylän yliopisto.
- Lilja, N. & Piirainen-Marsh, A. (2019). How hand gestures contribute to action ascription. *Research on Language and Social Interaction*. Doi: 10.1080/08351813.2019.1657275
- McNeill, D. (1992). *Hand and mind. What gestures reveal about thought*. The University of Chicago Press.
- McNeill, D. (2005). *Gesture and thought*. University of Chicago Press.
- McNeill, D. (2012). *How language began. Gesture and speech in human evolution*. Cambridge University Press.
- Mehan, H. (1985). The structure of classroom discourse. Teoksessa T. A. Van Dijk (toim.), *Handbook of discourse analysis. Vol. 3. Discourse and dialogue* (s. 119–131). Academic Press Inc.
- Mondada, L. (2001, 2019). *Conventions for multimodal transcription*. <https://www.lorenzamondada.Net/multimodal-transcription>

- Mondada, L. (2012). Deixis: An integrated interactional multimodal analysis. Teoksessa P. Bergmann, M. Pfeiffer, J. Brenning & E. Reber (toim.), *Prosody and embodiment in interactional grammar* (s. 173–206). Walter de Gruyter.
- Mondada, L. (2014). Pointing, talk, and the bodies. Reference and joint attention as embodied interactional achievements. Teoksessa M. Seyfeddinipur & M. Gullberg (toim.), *From gesture in conversation to visible action as utterance: Essays in honor of Adam Kendon*. John Benjamins.
- Niemi, J. (2015). Myönnyttelyn käytänteitä. Erimielisyys ja yhteisymmärryksen rakentaminen vuorovaikutuksessa. Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. Humanistinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.
- Paananen, J. (2015). Kuinka eleet helpottavat yhteisymmärrystä? Ikoniset ja deiktiset eleet monikulttuurisilla lääkärin vastaanotoilla. *Puhe ja kieli*, 35(2), 73–95.
- Povinelli, D. J., Bering, J. M. & Giambrone, S. (2003). Chimpanzees' "pointing": Another error of the argument by analogy? Teoksessa S. Kita (toim.), *Pointing: where language, culture and cognition meet* (s. 35–68). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Rantala, K. (2018). *S2-oppijoiden pyynnöt kaup-paharjoituksessa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- Schegloff, E., Jefferson, G. & Sacks, H. (1977). The preference for self-correction in the organization of repair in conversation. *Language*, 53, 361–382.
- Schoonjans, S. (2017). Multimodal construction grammar issues are construction grammar issues. *Linguistics Vanguard*, 3(1). <https://doi.org/10.1515/lingvan-2016-0050>
- Sikveland, R. O. & Ogden, R. (2012). Holding gestures across turns. Moments to generate understanding. *Gesture*, 12(2), 166–199.
- Sorjonen, M-L., Raevaara, L. & Lappalainen, H. (2009). Mä otan tän. Käynnin syyn esittämisen tavat kioskillä. Teoksessa H. Lappalainen & L. Raevaara (toim.), *Kieli kioskillä. Tutkimuksia kioskiasioinnin rutiineista* (s. 90–119). SKS.
- TTP = Tieteen termipankki. <https://tieteentermi-pankki.fi> (22.9.2022)
- VISK = Hakulinen, A., Vilkuna, M., Korhonen, R., Koivisto, V., Heinonen, T. R. & Alho, I. (2008) *Iso suomen kielioppi*. SKS. <http://scripta.kotus.fi/visk> (22.9.2022).
- Ziem, A. (2017). Do we really need a multimodal construction grammar? *Linguistics Vanguard*, 3(1). <https://doi.org/10.1515/lingvan-2016-0095>
- Zima, E. (2017). Multimodal construction resemblance. The case of English circular motion constructions. Teoksessa F. J. Ruiz de Mendoza Ibáñez, A. Luzondo Oyón & P. Perez Sobrino (toim.), *Constructing families of constructions* (s. 301–337). John Benjamins.
- Zima, E. & Bergs, A. (2017). Multimodality and construction grammar. *Linguistics Vanguard*, 3(1). <https://doi.org/10.1515/lingvan-2016-1006>
- Östman, J-O. (2021). Constructions as discourse-restrained flexible prototypes. *Belgian Journal of Linguistics*, 34(1), 273–282.

L2 FINNISH LEARNERS' MULTIMODAL CONSTRUCTIONS WITH POINTING GESTURES AND VERBAL IDENTIFICATIONS

• Katriina Rantala, University of Oulu

This article examines the pointing gestures and verbalizations used by 12 Finnish learners to identify an object in a classroom role-play shopping exercise. In the data, a pointing gesture is typically used in conjunction with a demonstrative pronoun or a noun. Identifications containing a demonstrative pronoun always include a pointing gesture in the data, and the gesture can be seen as an obligatory part of the construction. However, combination of a gesture and a noun are more frequent, and in such cases a gesture is not obligatory on a lexical semantic level. My data shows that it serves certain pragmatic functions that can be especially salient in a language learning situation: beat-like pointing gestures strengthen the impression of the cognitive reality of the combination as a unit, and pointing gestures are also used as a primary resource to do repair. The usage of a pointing gesture in all kinds of verbal identifications as well as its recurrency indicate a conventionalization of the combination. A pointing gesture can be seen as a part of the identification construction; it can be obligatory or voluntary depending on the interactional situation as well as the linguistic elements of speech used.

Keywords: interactional linguistics, 12 Finnish, multimodal construction, pointing gesture